

AARBOG

UDGIVET AF

HISTORISK SAMFUND

FOR KØBENHAVNS AMT
(MED GAMLE ROSKILDE AMT)

1918

1918
ERH. FLENSBORGS BOGHANDEL
ROSKILDE

Tilstanden i Københavns Amt ved Aar 1740.

Meddelt ved Kai C. Uldall.

(Fortsat fra Aarvog 1917, p. 134.)

II.

Gl. Københavns Amt.

Indberetning 1743.¹⁾

Dette Amt haver uden Tvivl sit Navn af den derud i liggende kongelige Residentzstad *Kjøbenhavn*. Det bestaar af fast Land og tvende Øer, som er *Amager* og *Saltholmen*. Har forhen været inddelt udi trende Herreder, nemlig *Sokkelund*, *Smørum* og *Ølstykke*²⁾, udi ethver af hvilke var en Herredsfoged; men Aar 1683 forvandlede, salig og høilovlig Ihukommelse, Kong Christian den 5te disse Herreder til et Birk, som blev kaldet *Kjøbenhavns Birk*, og ved *Ballerup* tæt uden for samme Bye er et smukt Tinghus

¹⁾ Indberetningen (Kall Fol. 34) er først fuldendt og dateret 10. Maj 1745. Den har ingen Underskrift, men rimeligvis er Affatteren Geheimekonferensraad Niels Gersdorff (f. 7. Jan. 1688, † 17. Dec. 1748), Stiftsbefalingsmand i Sjælland og Amtmand over Københavns Amt fra 6. Juli 1735 til sin Død. Muligt er det dog, at Amtmanden har ladet f. Eks. Amtsforvalteren udarbejde Indberetningen. Som det ses, er Beretningen ikke indtelt efter de enkelte »Poster« (jfr. Indledningen i Aarvog 1917, p. 101).

²⁾ Indtil 1. Juli 1800 laa af Ølstykke Herred Slagslunde, Gandløse og Farum Sogne under Københavns Amt. Et Par Enkeltheder fra Frederiksborg Amt (Farum) er derfor medtaget i nærværende Relation.

bleven bygget, hvor Rættens hver Mandag administreres af en Birkefoged. Dog er alle disse Herreders Sogne ikke under dette Birk tingpligtige, thi *Taarnbye Sogn* paa *Amager* har sit eget Birketing, som kaldes efter Sognet *Taarnbye Birketing* og holdes hver Fredag udi *Taarnbye* hos en Husmand, hvor Sognet har leiet Værelser, og haver de ikke noget eget Tinghus. Dernæst *Storemaglebye Sogn* paa *Amager*, som og haver sin egen Ræt, og hvorom herefter skal ske nærmere Forklaring. Og da udi Aaret 1717 Rytterdistricterne blev inddelte, og paa *Kjøbenhavns Amt* blev et *Regiments District*, kaldet *Kjøbenhavns Rytterdistrict*, indrettet, blev til *Friderichsborg Rytterdistrict* fra *Kjøbenhavns Amt* henlagt *Wridsløsemagle*, *Smørum*, *Wexøe* og *Steenløse Sogner*, som endnu sortere under *Friderichsborg Rytterdistricts Birketing*.

Amtets Skiæl imellem det og de paagrændsende trende Amter, *Roskilde*, *Friderichsborg* og *Hirschholm*, er paa Landeveyen til *Kjøge* midtstrøm af *lille Veyle*, saa at Halvparten af Broen er *Kjøbenhavns Amt* tilhørende, paa Landeveyen til *Roskilde* noget forbi den udi *Heedehusene* længst ud beliggende privilegerede Kro, paa Landeveyen til *Friderichssunden* saa kaldede *Garboekrog* paa hin Side af *Steenløse*, paa Landeveyen til *Friderichsborg* midtstrøm udi *Ravnsholt Bek* og paa Landeveyen til *Helsingør* midtstrøm udi *Smidstrup Bek*.

Øen Saltholmen

er beliggende østerlig for Øen *Amager* — —. Er et plat Land og haves i Brug af *Amagerne*, som om Sommeren derpaa græsse en stor Del Qvæg. Paa denne Øe brydes ogsaa en stor Qvantitet af Kalkstene, som Kalkfabriqven ved *Kjøbenhavn* véd at betienne sig af.

Om Sommeren er denne Øe folkerig, thi da holder Kalkfabriqven mangfoldige derpaa for at arbejde ved Kalkstenene, og *Amagerne* have ligeledes Folk der-

paa, som opholde sig udi deres Melkehytter, hvilke ere fuldkommen Boeliger, oprettede af Jordsoder (d. e. Græstørv), ligesom Husene siges at være udi Island.

Ellers boer kun een Mand bestandig derpaa Landet, som henhører under *Storemaglebye* paa *Amager*.

Denne Øe bruges kuns til Græsgang og er derpaa ingen Skov, ey heller Agerjord; men der findes paa nogle Stæder nogle Busker, som ser næsten ud og lugter ligesaaledes som det, de haver i Haugerne og gemenlig kalde *Ambra*, saa at den dør maa voxte vild.

Landet er ellers fuldt af Fuglevildt og af det Slags, som opholde sig ved Strandsiden, saasom Rødben, Strandskader, Maager, Ryler og deslige, hvilke legge dør deres Unger ud. Ogsaa nogle Tider findes der vilde Gæs derpaa Landet. Der ere og omkring Landet en Mængde af Søehunde; men paa Landet er intet andet Vildt undtagen nogle faa Harer.

Fiskerie giver det ikke ved bemeldte Øe. Men paa Landet er en Brønd, som har nogenledes færsk Kildevand, dog ikke alle Tider, saasom det befindes, naar Søen er høy og kan staa over det meste Land paa Øen, da det bliver brak og syltet, hvilket da og kan siges at være Aarsagen, at de trende Hollænder, som i gamle Dage have boet paa denne Øe, samme have forladt og flyttet igien til *Amager*.

Denne Øe er ellers omgivet vidt ud i Stranden paa grundet Vand med snart idel Kampsten, saa findes der ogsaa paa mange Stæder derved udi Stranden en stor Mængde Kalksten, som Kalkfabriqven, naar Vandet er nedrig, og kunne betienne sig af. Af disse Kamp- og Brøestene skal de fleste Gader og Stenbroer i og ved *Kjøbenhavn* være lagte, og de fleste Brøesten, som sælges i *Kjøbenhavn*, vorder dør endnu tagne. Den største af disse Kampstene kalder *Amagerne Enkestene* af Aarsag, den ligger alene og videre ud i Stranden end de andre; men holdes ellers af dem at være udi Circumference saa stor som et Bondehus paa 3 Fag lang og 3 Fag bred.

Endelig findes og paa denne Øe et Slags Utøy, som kaldes *Fireben*, der opholder sig saavel udi Vandet som Græset. Paa *Ryggen* ere de af *Couleur* som en *Snog*, men have hvid *Bug*, hvorpaa er *Skæl* som paa en *Sild*. De største af dem er et *Quarter* lang, gandske tynde, deres *Hoved* som paa en *liden Aal* og *Rumpen* som paa en *Mus*. Endvidere et andet Slags, som kaldes *Vandkalve*; ser ud ungefær som en *Torbist* eller *Skarnflue*, hvilke begge ere skadelige for *Creaturerne*, thi faar de dem, som læt kan hende sig, enten ved at æde eller at drikke udi *Livet*, crepere de strax.

Øen Amager.

Er skilt fra *Siælland* ved *Søens Giennemløb*, kaldet udi *Almindelighed Kalleboe Strand*, som ved det at den ved *Kjøbenhavns* og *Christianshavns* *Fæstningsværker* er indknebet haver en *Strøm* ved *Christianshavns Broe*, nogle *Gange* af den *Rapidité*, at den kunde magelig drive et *Møllehiul*.

Udi denne *Søekant* og deromkring er en stor *Mengde* af *Svaner*, saa ikke vides nogenstæds dertil at være lige, ja, man kan endog se dem ligesom tamme *Fugle* flyde paa *Vandet* inde imellem *Fæstningsværkerne*.

Salig og høylovlig *Ihukommelse Kong Christian den 5te* har haft en særdeles *Lyst* til *Svanejagten* udi *Kalleboe Strand*, hvorføre ogsaa den *Gaard* ved *Bondebyen Sundbyeøster* paa *Amager* blev bygget og kaldet *Svaneleje Gaard*, hvor det kongelige *Herskab*, saalenge denne *Jagt* vedvarede, fandt *Behag* at logere. Men denne *Gaard* er nu et *Værtzhus* udi *Privatpersons Eye* og kaldes *Rødgaard*.

Denne Øe *Amager* er ellers et *plat Land* — —; haver ingen *Skov* uden nogle hør og dør tilsammen plantede *Træer*, mestendels for *Undervildtets Skyld*, hvilke ere indhegnede og kaldes *Remiser*, og hvoraf ogsaa, nu *Træerne* ere gamle og store, de *Søefarende* betienne sig til *Merker* at sejle efter.

Paa den yderste *Pynt* af *Landet* imod *Østersøen* ligger en *Bye*, kaldet *Dragøe*. Samme

har i Begyndelsen kuns bestaaet af tvende Gaardmænd, men nu er tilvoxet med Huse, saaledes at der udi denne Bye boer over 150 Familier, næsten alle Søefolk og blandt dem Lodser — —. De legge sig og paa et Slags Skibbyggerie af Jagter og Baade til deres eget Brug, og ere de overalt for gode, erfarne Søefolk baade udi Øster- og Nordsøen ansete. De have ved deres egen Flid og Vindskibelighed anlagt sig en Havn, hvorudi deres Fartøyer, som ere Jagter og aabne Baade, kunne ligge trygge og overvintre. Og ved det, at de idelig omgaaes med fremmede Nationer, som passere Sundet, kan de fleste af dem, fornemmelig Lods-serne, nogenledes tale og forstaa det hollandske og engelske Sprog.

Deres Oeconomie er paa den hollandske Maade indrettet, og gaa Mandfolkene ligesom Hollands Skibsfolk klædte og Qvindfolkene omtrent paa den Maade, som de gaa udi Friisland. Men det er remarquable at saa snart en Mand- eller Qvindesperson kommer derhen at boe, varer det neppe $\frac{1}{2}$ Aar, førend de anlegge denne Klædedragt og forlader deres forrige — eller og rent flytte igien fra Stædet, hvilket og paa den hele Øe er brugelig, endog mellem Tiennestefolkene, hvilke, saa længe de tienne paa Amager, gaa klæde ligesom Amagerne selv.

Denne Bye ligger under Storemaglebye Sogn og hører under Schoutens Jurisdiction udi Storemaglebye, ligesom de og rette sig i alt efter Storemaglebyes Indvaanere og deres Privilegier.

Udenfor Byen er et særdeles Tegn at sejle efter, som bestaar af en lang Stage som en temmelig Skibsmast sat i Jorden, paa hvis Spidse er en Tønde, og endskiønt det er bleven prøbet der at henplante et Træ eller flere, har det dog ikke villet lykkes, men de ere alletider ud-gaaede.

Udi denne Bye er og et lidet Toldstæd, men den der-værende Tolder dependerer af Toldcammeret udi Kø-ben-havn.

Tæt ud for Byen ligger et smukt Skolehus, som disse Indvaanere have ladet bygge til deres Børns Fornøden-

hed, og hvorudi de ogsaa legge Grund til Information udi Navigationen, og er det ikke rart (d. e. sjældent) der ved Stædet at se en Dreng paa en 10 a 12 Aar, som udenad kan gjøre Rede paa Compassens Afdelinger imellem de 4re Hovedvinde, foruden hvad han véd at forklare om adskillige Skibsterminis.

Denne Øe Amager er ellers særdeles mærkværdig i Henseende til dens Indbyggere, hvilke alle have en særdeles Klædedragt, nemlig Mandfolkene: at de studse deres Haar af, at det ikke naar længere end til Skjortekra-ven, som er særdeles rynket med en smal Søm og staa lidet ud fra Halsen. Deres Hatteskygger ere ikke opfæ-stede, men stive og krummede lidet opad; deres Stadse-huer ere runde, ungefær udi Circumference af den Stør-relse, som Bonden af en Tønde, bestaaende af blaae ulden- eller silkeflosset Garn, som er fæstet til Hattepollen, og ere af den Tyngsel, at de tungeste veye henimod 10 Pund og kunne lignes ved Storkereder.

De bruge hverken Kiol eller Camisol (d. e. Vest), men have gemenlig tvende eller trende korte Trøyer paa, af hvilke den yderste ikke naar længere end til Buxelinierne og staa ud med en stiv Kant fra Livet. Gemenlig af blaae Klæde.

Deres Buxer ere vide som Søfolks Buxer og henge dem over Knæerne, og naar Amageren er udi hans Pry-delse, haver han den meste Tid 5 Par Buxer paa, som gjør ham særdeles bred og anseelig paa denne Underdel af Legemet. — Deres Strømper ere gemenlig gierne hvide, men udi Hollænderbyen, naar det er en Brudgom, af blaae Klæde.

Deres Skoe have ikke Overlæderet videre til Under-læderet hæftede, end saavidt det gaer noget over Tærne; dernæst er der ingen Overlæder videre, end udi Midtningen er en smal Strimmel, som gaar op over Vri-sten af Foden, hvor det med Bagstøkkerne samles, og Skoen saaledes med Remmer paa Foden fastbindes. Hælene af Skoene ere af Læder, lave, men gaa noget spids tilbage som Hælene af Fruentimmerskoe.

Deres Gevær (d. e. Vaaben) i gamle Dage, naar de

sloges tilsammen, skal have været store Knive, som de ved en stor Bælte om Livet udi Skeder havde hængende. Og formenes, at deres store Huer har været til den Ende inventerede, at de kunde tage samme i Haanden og betienne sig deraf som et Skiold, derudi uden Fare at kunne optage alle de Skaar, deres Contrapart dem vilde tilføye.

De have udi forrige Tider visse Gange om Aaret haft adskillig publicke Leg og Lystigheder, saasom ved Fastelavnstider, at de have sat en levendes Kat udi en tom Tønne, hvilken Tønne da igien blev tilspundet og hængt op i Været ved et Reb mellem tvende Støtter, hvornæst Amagerne efter en liden Oration og Drikkeskaal begav sig alle til Hest med en vigtig (d. e. vægtig) lang Stage som en Spyd udi Haanden, hvormed de en efter anden rendte løs paa denne Tønne, indtil enten Bonden deraf blev udstødt, eller Tønden udi andre Maader gik i Støkker og Arrestanten uskad, dog udi største Confusion, af sit Fængsel retirerede sig. Og hvilken af Amagerne, som ved sit Stød bragte den arresterede Kat udi sin Frihed, samme blev kaldet Kattedronke hele Aaret igiennem, indtil en anden ham afløse, men havde den Fordel derved, at han blev holdt fri for Skatter og andre Udgifter Aaret igiennem. Deres Tiennestefolk var ikke tilladt at ride med dem, men deres egne voxne Sønner, som red for Faderen, naar han var bleven gammel.

Om Juletider havde de ogsaa et andet Slags Leg, som bestod derudi, at de ophængte en levendes Gaas mellem tvende Reb, dog udi brede Baand bebunden, at den intet havde fri at bevæge uden Halsen og Hovedet, saa og, at naar den bevægede sig, gik den hele Gaas frem og tilbage. Den hengde med Halsen nerad, som blev stærk oversmurt med grøn Sæbe. Dernæst forføyede Amagerne sig til Hest og rendte med blotte Hænder efter denne Gaas for at afrive den Halsen; og hvo som bekom den, blev kaldet Gaasekonge og hans Skaale med stor Frydeskrig over denne lykkelig Udfald mellem dem drukket.

Slige Leg og Lystigheder have de altid endt med Dands, og er deres Dandsen og særdeles, nemlig en

Blandning af polsk og hollandsk. De have deres egne Spillemand og deres egne Støkker at dandse efter. Naar Dandsen er tilende, gnider Spillemanden op og ner paa den fineste Violstræng, og da kysser Mandspersonet Fruentimmeret, han haver dandset med, hel beskeden; og hvilke af andre Slags Folk, give sig saaledes udi i deres Laug, maa derudi uden Contradiction efterfølge deres Skik.

Mandspersonerne have ellers mellem sig særdeles Dandse for at lade se deres Færdighed. Iblandt andet er der en Dands, som sker med et Hønseeg, som legges over paa en omvendt Træbeggere, der er sat paa et Par Haandfuld Sand paa Jorden, hvornæst Dandsen begyndes, og med Foden under Tacten og giørende Spring kastes dette Beggere bort fra Egget, at det bliver liggende paa Gulvet uskad, og Amageren, som bliver ved at dandse, kaster sig over paa Hænderne mellem Stunder ved Egget saa og tager det mellem Fødderne adskillige Gange, ophæver og flytter det uden det ringeste Skade at tilføye og derpaa under bestandig Dandsen opleder sit Træbegger, hvilken han mellem begge Fødder under Spring og Dands bringer hen til dette Eg og med en særegen Behændighed hvelver Beggeret, han haver mellem Fødderne, over Egget, at det ikke tager ringeste Skade, hvornæst han, efter at han et Par Gange haver Omsprungen, sætter sig paa Hovedet ovenpaa dette hvalvte Begger, og naar saadant er sket, er Dandsen tilende, og Egget bliver da præsenteret for at vise, at det ikke haver faaet nogen Knæk.

Qvindfolkene dandse samme Eggedands saa vidt dem kan være anstændig.

Men deres Klædedragt angaaende, da, naar de ere endnu ugift, gaa de med blot Hoved og flættet Haar udi Solenniteter, ellers ligesom Konerne med en hvid, rynket Hat, nogle af dem, som ere Enker, med en sort Fløyelshat. Deres Lindtøy om Halsen og Hovedet er nogle Gange saa blaa af Amdam (d. e. Stivelse), som det var farvet, hvilket derpaa Landet er en almindelig Skik. De haver ikke anden Klædedragt paa over Livet end korte Trøyer, som gaa tæt til ved Haanden; ere gemenlig af

blaat Klæde med smaa Opslag derpaa, sommetider af blaat Fløyel. Skiørterne, som ere enten af blaa eller sort Glantzlærred eller Klæde, hæftes oven Trøyerne, men ere ikke længere end til lidet under det tykke af Benene. De bærer gemenlig giærne sorte Strømper, sjælden Tøfler, og ere deres Sko ligesom Mandfolkenes.

Naar de ere i deres Prydelse, skal de have 8 à 9 Skiørter paa. En Brud, som er Jomfrue, vorder, fornemmelig udi Hollænderbyen, med en stor, forgyldt Sølvkiæde ziret om Halsen, som falder udi adskillige Afdelinger ned til Skiørteknebet (d. e. Bæltstedet), besat med adskillige store, forgyldte Medailler. Hun haver og bag udi hendes Haarflætning adskilligt saadant, og er paa Kanten af hendes Trøye bag om Halsen og ned for Brøsted en stiv, udstaaende, sort Palatin.

Enkerne, naar de gifte sig igien, have en sort, rynket Kaabe paa, som naar ned til midt paa Skiørtet og er tæt om Halsen tilbunden eller hæftet med en forgyldt Hæfte; og paa Hovedet have de en sort Hue, sommetider af Fløyel.

Ved deres Brøllupper og Giæstebude have de en særdeles Orden. Deres Borde ere fulde af Fin- og Hvedebrød, saa at snart intet kan faa Rum derpaa. Den ene tracterer ikke anderledes ved Brøllupper end den anden, fornemmelig udi Tollænderbyen. Tractementerne bestaar udi en Ræt af adskillig saltet Mad, som Flesk, Kiød, Pølse og saa videre, dernæst af Risengrød og endelig af Høns- eller anden Kiødsuppe. Deres Drikkevarer er Øl og Brændevin, og endskiønt det kunde have det Anseende, at disse Indvaanere formedelst deres Skik udi deres Leg og lystige Dandse inclinerede til Fylderie og Letfærdighed, saa er det dog i sig selv gandske anderledes, og kan man derudi anføre dem som et Eksempel for andre. De nøde for det første aldrig nogen til at drikke visse Dryk, hvilket dog i fordum Tid har været en Sædvane endog mellem de geystlige, at de haver drukket udi Pottevis af Sølvkander gammel Øl og anden stærk Dryk; men udi deres Drikkedandse er det merkelig, at enhver beholder sin fri Villie, og kan 7 à 8 Karle drikke mangfol-

dige Gange efter Dandsens Beskaffenhed af en Kande Øl, uden at man kan observere, at noget deraf er drukket. Og er nogen imellem dem, som fylder sig, bliver han foragtet af alle, og deres Ædruelighed er Aarsag til den høye Alder, de opleve.

Man hører aldrig, at de ved deres Gilder og Samqvem have Strid og Slagsmaal mellem sig. Sker det mellem deres Tiennestefolk, ere de selv de første, som angiver det og forlanger dem straffet.

Paa begangene Lejermaal imellem de indfødte Indbyggere er intet Exempel. De vise ellers hos sig et Slags særdeles Independence, thi om de end tale med den allerstørste Herre, lade de dog sé udi deres Opførsel og Orden Familiaritet, hvilket skal have givet Anledning, at nogle af dem udi forrige Tider havde Adgang til det kongelige Herskab, som diverterede sig med saadant.

Disse denne Øes Indbyggere, som kan regnes for at være henimod 800 Familier og saaledes udi alt foregaaende ere hverandre lige — saa og derudi, at de paa een Fod ere taxerede til Skats Erleggelse, og at de ingen Landsoldater in natura mellem sig udrede, hvortil de eyheller udi nogen Maade findes skikkede — ere dog afdelte udi 2de Classer.

De udi Storemaglebye Sogn have egentlig deres Oprindelse af de Friiser, som er bekjendt efter Historien at være komne her ind til Danmark udi Aaret 1515 og bleve med adskillige Privilegier benaadet, som paa deres nuværende Efterkommere ved allernaadigste Confirmation continuerer og fornemmelig deri bestaar:

(1.) At denne Menighed, hvorunder Dragøer sorterer, haver deres egen Schout eller Øvrighed, som Amtmanden ved Vacance skal tage og beskikke af Gaardmændene udi Storemaglebye, og hvilken deres Schout, som haver 4 Scheepen, dem han selv med Menigheden vælger, udi alle Slags Sager er deres Dommere udi første Instance, saa og deres Skifte- og Delingsforvalter. Han holder ingen Ræt, uden naar der er Sager, og hvo som ikke med hans Kiændelse er fornøyet, ind-

stævner Sagen for Amtmanden, hvor anden Instance er, derifra det gaar til Høyesteræt.

Der bliver ved Proces og Rettergang udi denne Jurisdiction ikke andre Formaliteter jagttaget end de, hvis Efterladelse kunde foraarsage en Nullitet udi Processen.

Amtmandens Instance kalder *Københavns Amts Oberræt* og er Amtsforvalteren derudi Actuarus eller Skriver. Oberrættens Stævninger og Domme vorder alt under Amtets Segl udstædte, som bestaar af en Amager udi fuld Corpus med hans Kurv med Urter udi paa Armen og hans Begger udi Haanden.¹⁾

Bemeldte Segl bliver og brugt til Legitimationsbeviser og andre autentique Ting — — —. Der siges og, men dog ikke med nogen Vished, at dette Segl skal have faaet sin Oprindelse paa saadan Maade, at en Schout paa Amager skal have udi Hr. *Obercammerjunkern Cnuths*²⁾ Tider, da han først blev Amtmand, vegret sig at efterleve en ham tilskikket Ordre af Aarsag, han ikke kiendte ham, hans Haand og Segl eller vidste, han var bleven Amtmand — — —.

(2.) Udi Arvetagelse have de Forlov at vige fra Loven, og faaer Søn og Datter lige meget udi Arv. De kunne og gjøre Testamenter og vente dem confirmeret efter Omstændighederne, endskønt de have Livsarvinger. De kunne og give det ene Barn mere end det andet.

(3.) De ere fuldkommen Eyere af deres Sognekirke, Præstegaard og Degnebolig, men have derved intet jus electionis vel præsentandi paa Præsteskabet.

(4.) De have endnu til denne Dag conserveret deres Forfædres Sprog, hvilket vel i saa lang Tid har lidt nogen Forandring og nu mestendel er plat Tydsk; men alligevel lade de deres Børn derudi oplære, og skal alle-tider Gudstienneste udi deres Kirke efter kongelige allernaadigste Befaling holdes den ene Gang paa dette Sprog og den anden Gang paa Dansk, saa at ingen har kunnet

¹⁾ Vedsat er et Aftryk af Seglet.

²⁾ Geheimeraad Adam Levin Knuth til Gisselfeld m. m., f. 1. Marts 1648, † 13. Januar 1699. Amtmand over Københavns Amt 1682—99.

være dør Præst uden med saa Skiæl, han kunne vide at prædike udi saadan deres Forfædres Sprog. Det haver hændet sig, at en dansk Student, som havde lagt sig paa det Hollandske, blev dør Præst; men da han prædikede ret Hollandsk, kunde Menigheden ikke forstaa ham, men beklagede sig derover, at han ikke vidste deres Forfædres Sprog, hvorføre han dernæst maatte beqvemme sig derefter.

Deres Psalmebøger og Catechismi, som udi saadant deres Forfædres Sprog Aar 1715 ere oplagte, vise bedst, hvor vidt dette fra det rette differerer, og da Præsterne, som prædike, og Skolemesteren, som lærer saadant Sprog, ere indfød Danske, er det begribelig nok, at dette Sprog kan være underkastet adskillige Fataliteter. Imidlertid ere de nuværende Indbyggere derpaa særdeles holdne og skatter deres exercitium religionis udi dette fremmede, nu særdeles mutileret Sprog for et af deres største Privilegier, hvilken deres Herlighed da ingen eyheller har Aarsag at misunde dem.

Nu have de 2de Præster, af hvilke den ene prædiker deres saa kaldede Forfædres Sprog og den anden Dansk — —.

(5.) Den Vedtægt, som Schouten og Menigheden til god Skik og Ords Vedligeholdelse gjør, er som en Lov, og er Amtmanden skyldig at dømme derefter i paakommende Tilfælde, og derudi skal ogsaa Amagerne udi den anden Classe, nemlig Indbyggerne udi *Taarnbye Sogn*, rette sig. For Exempel: Schouten har for mange Aar siden gjort Vedtægt og befalet, at ingen, naar de kiøre til Torvs, maa enten inden eller uden Byen kiøre omkring (d. e. forbi) hinanden, men enhver skal, ligesom han ankommer, blive i Linien, undtagen Schouten, som kan kiøre dem alle forbi. — —.

(6.) Alt hvad de haver af Jord og andet, er deres Eyendom — —. Menigheden er ansvarlig for Afgiften een for alle og alle for een, hvilken af Schouten udi Amtstuen udi en samlet Summe, ligesom den er forfalden, alle-tider prompte indleveres.

Derimod ere de udi *Taarnbye Sogn* og *Birk*,

det danske Sogn kaldet, bestaaende af 9 Byer, Taarnbye, Kastrup, Mariboelille, Ullerup, Tømmerup, Sundbyeøster og Sundbyewester, Raaegaard og Wibberup, af den danske Nation, hvis Forfædre uden Tvivl i Begyndelsen har imiteret de andre for Egteskabs, Naboelaugs og et Slags Handterings Skyld, hvilket da ved Tidens Længde er bleven en almindelig Skik. — —. Og da dette Lands Indbyggere nu med hverandre paa 200 Aars Tid siden og næsten 30 Aar derover ere ved Egteskab saa beblandede, at de ikke for flere end et Folk anses og udi Almindelighed nævnes Amagere — — —, saa synes det og at medføre største Billighed, at Amagerne udi Taarnbye Sogn blive tilstaaet lige Frihed og Rættighed med de øvrige Amagere, — —.

For en Del Aar siden er dette Land bleven plaget nogle Gange med stor Ildsvaade, siden hvilken Tid de have indrettet mellem sig en god Brandordning og Vedtægt, forsynet sig med Sprøyter og anden Fornødenhed og udgjøre mellem sig en vis liden Summe paa hver Fag Hus, den afbrændte til nogenledes sin Skades Erstatning.

Denne Øe er formedelst disse Indbyggers særdeles Arbejdsomhed og Industrie gjort til en meget frugtbar Øe. Derpaa findes ikke en Plet Jord udyrket undtagen det, som ligger til Fællid, og hvoraf næsten aarligen med Øvrighedens Samtykke noget indtages. Der avles paa Landet, som bestaar af en leret Jord, Rug, Biug, Erter, Vikker og Havre, saameget, at endog Indbyggerne deraf endel have at bortsælge og kunde have mere, dersom de ikke en stor Del af deres Agerjord empløjede til Haugeurter, Kaal og Rødder, thi fuldkommen den fiærde Del af Agerjorden paa Landet er dertil anvendt. Og bevise de en saa stærk Habitude udi alle optænkelige Haugeurters Frembringelse, at ingen Urtegaardsmand, som haver lagt sig paa denne Kunst og lært den, skal sige sig at have noget i saa Tilfælde for dem forud. Og med slige Ting, saavel som deres Melk og Smør, er det, at de hver Torsdag besøge Kiøbenhavn og have foruden adskillige particulær Stæder, de sidet (!) paa, sligt at for-

handle, det bekjendte publicke Stæd for dem selv alene, som kaldes Amager Torv. — Ja, adskillige af dem reyse udi Siælland, fornemmelig til Helsingøer, Kiøge, Roskilde, Frederichsborg og Ringsted, med beladte Vogne af Haugeurter, Kaal og Rødder, hvor de saadant med Fordel bortsælge.

Enhver er og begiærlig efter at kiøbe, hvad de have, thi foruden at de give godt Kiøb, ere de meget renlige med deres Sager, og er det af den Aarsag intet nyt, at de fornemme Folk fra Kiøbenhavn reyse ofte ud til dem for at spise Melk med dem. Og finder man deres Huse, som udentil ser ud ligesom andre Bønderhuse, indentil paa hollandsk Maade prydet, skuret og smykket, saa det er en særdeles Fornøjelse at komme til dem, allerhelst for saadanne, som ikke ere for Complimenter.

De vide og til Frugtbarhedens Conservation paa denne Øe at anvende alle fornødne Ting, thi for at faa Giødning en abundance give de Brøggerne udi Kiøbenhavn brav Penge for Masken, som de paa Vogne til deres Hiem henføre for at give deres Creaturer og spare paa Føringen for paa saadan Maade flere Creaturer end ellers om Vinteren at kunne overføde.

Det eneste, som disse Indbyggere have Mangel paa, og denne Øe ikke ved deres Arbejd og Flid kan producere, er Ildebrand (d. e. Brændsel), hvilken de for rede Penge sig maa tilkiøbe, thi hvad dennem af de kongelige Moser andenstæds paa Amtet bliver udvist og aarlig skiænket, kan ikke nær være tilstrækkelig. Man debiterer, at denne Mangel skal være Aarsag til en særdeles Menage, de bruge udi deres Husholdning, nemlig at de fleste af dem kuns een Gang om Ugen kaage Mad, da de gemenlig om Søndagen udi en stor Kiædel kaage paa engang efterfølgende.

Salt Mad og Flesk
grøn Kaal udi en Garnpose
hvid, stor Kaal udi en ditto Pose
Erter udi en Krukke
Grød udi en Pose
Gulerødder saa og Roer,

hvormed de behiælpe sig Ugen igiennem, undtagen de nogle Gange kunne varme Øl eller lave sig Søbekaal til.

Træfrugter er der eyheller synderlig paa Landet, hvorpaa Indbyggerne ikke legge sig, og af slige Frugter er ikke nogen saadan Abondance, at Indbyggerne have deraf at sælge.

Overvildt undtagen Svaner er ikke der paa Landet, men af Undervildt er af Harer en ubeskrivelig Overflødighed baade graa og hvide, saa at naar det kongelige Herskab vil divertere sig med denne Jagt, kan udi en Tid af nogle Timer nogle Hundrede blive drevet tilsammen, og er det da sædvanlig, at der blive dødet saa mange, at de tit ikke kan faa Rum paa een Vogn. Amagerne ere ved saadan Jagt, naar den sker udi Januarii eller Februarii Maaned, helt fornøyet, thi naar Harerne paa Landet formindskes, formindskes ogsaa Skaden paa deres Haugeurter, af hvilke Haren er en stærk Liebhaber. Af den Aarsag det og kunde være sket, som der fortælles om en Schoutes Kone, at hun tilbød Kongen at ville dandse med ham, dersom han vilde anstille en Harejagt paa Amager. Der ere og paa Landet Aggerhøns, Brokfugle, Snep- per, vilde Gæs og Ender, Kramsfugle og anden Fuglevildt ved Strandbredden, ligesom paa Øen Saltholmen findes, samt og Viber, hvert Slags paa sin Tid om Aaret, men dog ikke af nogen særdeles Overflødighed undtagen Lærker og Spurrer.

Af tamme Fugle ere der Duer, som Amagerne vide ogsaa at omgaaes med og at samle Unger af, ligesaa og beflicte de sig paa Tillæg af tamme Gæs, Ender, smaa og store Høns baade til Assistance udi deres Husholdning, saa og til at sælge.

Men af andre Creaturer have de ikke nogen synderlig Tillæg uden af Kiøer, da de optrække (d. e. tillægger) Koekalvene, men de andre fede de og sælge. Deres Heste kiøbe de sig til og have ikke deraf nogen Aftræk uden siældn; ligesaa og deres Svin, som de kiøbe, fede de for igien at sælge de, de ikke selv bruge. Og holde de ogsaa en stor Andel Faar, af hvis Uld, Melk og Lamme de saa godt som nogen vide at benytte sig.

Fiskerie der paa Landet er intet, undtagen at Amagerne kunne have udi deres Gadekiære og andre Vandhuller nogle Carudser staaende, som de siældn og til eget Brug udfiske. Men Fiskerie udi Stranden haver været i fordom Tid om denne Øe fordelagtig, og have Indbyggerne haft adskillige Bundgarns- og Aalegaardsstader af Kongen udi Leye for en vis Afgift med Fordel; men nu ere adskillige af slige Stader ikke at underbringe, i Føenseende intet mere derpaa faaes. Aarsagen til Fiskeriets Afgang paa disse Stæder er ubekjendt.

Ellers drage Dragøerne ud paa Søen og op imod den skaanske Val (d. e. Kyst) og ned ad Sundet at fiske Sild, Makkerel, Hornfisk, Torsk, Flynder, Tobiester, Aal, Stenbidere, Krabber, p. (d. e. osv.), hvoraf Sildefiskeriet er det bedste, og naar de fange udi Qvantitet, salter de dem udi Fiærdinger og andre Fustager og dennem saaledes bortsælger, men ellers vindtørre de dem. Nogle Vintere kan de og være lykkelige med at stage mange Aal, som de ligeledes indsalte. Paa Amagersiden udi Kallebøe Strand indfinde sig og en Del fattige Matroser, som baade Vinter og Sommer løber der og fanger Aal, sommetider Reger og Flynder, for dem selv at spise, men ingen Tid uden siældn have deraf at sælge.

Vilde Dyr findes paa denne saa folkerig Øe ingen undtagen nogle faa Ræve, som dog der paa Landet bestandig af Jagten eftertragtes og ikke nyde saadan Sikkerhed, som andre Stæder, formedelst at de ellers paa den- liden Øe, hvor der er saa mangfoldige Harer, kunde tilføye dem ubødelig Skade. Der findes og Fiskeodder, Maar og Væsel, af hvilke sidste Amagerne temmelig incommo- deres.

Af Insekter findes der ogsaa, saasom Oldenborrer, Rauper, Kaalorme, Jordlopper, Bremser, Humler, Flu- er, Myg og deslige, som de og plages af; men i Særdeleshed ere de meget incommoderede af Rotter og Mus udi deres Huse, endskiønt de med Katte ere forsynede. Qvindfolkene imputeres ogsaa, at de udi deres Peltze opholde en stor Del Lopper, som de for Høfligheds Skyld give den

Titel af Særkekyllinger, men endskiønt de ikke nægter, end at de jo kiænder slige Insecter, vil dog ingen tilstaae nogen Slags Overflødighed deraf at have, mindre at titulere dem anderledes end Lopper.

Bier legge Amagerne ikke til, saasom det ikke dermed ret vil lykkes — —.

Mineralia og Naturalia findes ey heller paa Amager. For nogle Aar siden blev vel gravet paa nogle Stæder paa Sundbye Fælle d, i Tanke der skulde findes en Salt-aare, for at giøre Salt; men derved var intet at giøre.

Ellers findes blandt de Stene uden for Christianshavns Fæstning, hvorpaa Amagerne, naar det er Høyvande, have deres Gangsti, en stor Sten, hvor omkring ligge adskillige smaa Stene, som, naar man med en Sten slaar mod den, giver en særdeles Klang fra sig — —.

Dette Land haver ingen Søer eller Strømme. Deres Korn males paa Veyrmøller og Haandqværner. Der ligger tvende velindrettede Oliemøller med tilhørende Bygninger derpaa Landet tæt ved Christianshavn, dog eye Amagerne dem ikke, men de tilhøre Folk udi Kiøbenhavn.

Nomina propria give det og adskillige paa Landet mellem disse Indbyggere, som ikke andetstæds ere brugelige, saasom Mandfolkenavne: Arian, Auskier, Bo, Bonde, Crils, Dirk, Eibert, Erland, Frek, Gerrid, Isbrand, Palm, Rajer, Sigbrand, Theis, Weybrand, af hvilke nogle staaer til at forklare, saasom Crils d. e. Cornelius, Frek d. e. Fridericus, Theis d. e. Mathias, p.; og er det besynderlig, at der ere de udi Hollænderbyen, som virkelig ere døbte og skrive sig med det bekiendte Navn Jacob, men mundtligen kaldes Japik.

Qvindfolkenavne ere følgende: Act d. e. Agatha, Aect d. e. Agnete, Alhed, Ariene, Diver, Duyff, Em d. e. Emerentze, Lain, Leen d. e. Malena, Lojden, Mæritie d. e. Margretha, Malfred, Majnu, Neel, Rainu, Rono, Sass, Trin d. e. Catharina, Welmut.

Men anbelagende

det øvrige af Amtet

— — —, da ere dets Indbyggere ligesom de øvrige udi Siælland beskaffen.

Denne District af Amtet er ellers dels Skov dels Søer, dels Agerjord, dels Enge, Moser og Overdrev, ikke særdeles høy biærget, men som overalt i Siælland intet aldeles plat, men jevnt Land, bestaaende af høye og side Stæder, hvilke sidste egentlig kan siges at være Oprindelse til de i Landet værende mangfoldige færske Søer — — —, og det er ogsaa en stor Del Aarsagen, at Landveyene udi Siælland, naar de falde over saadanne side Stæder, som rundt om ligesom med en Demning ere omgivne, ere aldeles difficiles at holde vedlige og at befrie for Vandskade.

Denne Andel af Amtet bestaaer mest af Agerjord og uden for Skoveggen stærk leret, saa at, naar Bonden kan for Hoverie ret faa Tid til at handtere Jorden, er den mangfoldig frugtbar, og er det intet nyt at se Kornet ved Avedøre og der omkring staa lige saa godt som i Märsklandene. Det er ey heller at tvivle, end at jo Roe-frøe kunde forbringes der ligesaavel som andensteds, naar det Efterhøst og Vinteren over kunde staa i Fred.

Ellers er der intet Jord paa Amtet, som jo (d. e. som ikke) nyttes, thi Agerjord som bekiendt bruges til Kornauling, Engene til Høeslet, Moserne til Tørveskiær, Overdrevene til Græsgang, Skovene til Træers Fremvekt og Udvisning, hvilket sidste sker alene til Bygningstømmer og Brænde, og er her den Forskiæl, at ikke som paa andre Stæder udryddes Træer for at præparere Jorden til Auling, Græsgang eller Høeslet, men mere at der indtages Jord, hvor ingen Skov er, til at forplante derpaa Skov, hvilket udviser, at Skove ikke findes af Overflødighed, og at deres langsom Fremvekt forvolder, at de i alle optænkelige Maader menageres.

Agerjorden giver sin fuldkommen Grøde fra sig, saa at det er en overmaade frugtbar Egn, og haver Bonden aarlig en stor Qvantitet af alle Slags at sælge, fornemmelig Byg, til hvis Frembringelse Jorden overalt synes